

PE URMELE LUI SAMUEL TELEKI DE SZEK (1845–1916)

Dragoș MATEI¹

dragosmatei_ig@yahoo.com

ABSTRACT: Dimitrie Ghika-Comanesti and Samuel Teleki had two common passions: hunting and knowledge Africa. Since small children, Samuel and Demetrius had a fire soul desire to travel to Africa, looking to the flocks of storks and swallows that spring arrived here, in the Carpathian-Danubian-Pontic, for autumn, so early, they do go back to Africa. In fact the political passions of them broke down walls and led to the investigation of territories in Africa. He searched Africa twice (1887, 1895) adding in information on vegetation and fauna of Africa.

KEYWORDS: absolute, idea, drama, friendship, exploration

Dimitrie Ghika-Comănești a studiat zoologia, geologia, geografia și topografia, fiind apreciat de numeroși oameni de știință din România și din afara granițelor sale. Printre acești oameni de știință care au apreciat contribuția lui Dimitrie Ghika-Comănești la cunoașterea și protejarea mediului înconjurător din Africa a fost contele maghiar Samuel Teleki de Szek.

Dimitrie Ghika-Comănești și Samuel Teleki au avut două pasiuni comune: vânătoare și cunoașterea continentului negru. Înce de mici copii, Samuel și Dimitrie aveau în suflet focul dorinței de a călători spre Africa, privind spre stolurile de berze și rândunici care primăvara ajungeau aici, în spațiul carpatic, pentru ca toamna, la fel de devreme, acestea să facă drumul întors spre Africa. De fapt aceste pasiuni au dărâmat zidurile politice dintre ei și au dus la cercetarea unor teritorii din Africa.

Dar cine era Samuel Teleki de Szek?

Om politic și de știință maghiar, Samuel Teleki de Szek s-a născut în localitatea Dumbrăvioara, comitatul Mureș și a fost fiul lui Adam Teleki (n. 1780 – d. 1867) și Ecaterina Dragffy (n. 1795 – d. 1859).

Primele slove le-a învățat în familie, la Dumbrăvioara, apoi a urmat școala primară din Târgu Mureș (1852–1856), Liceul Confesional din Cluj (1856–1860) apoi studiile superioare la universitățile din Göttingen și Berlin (1860–1866), unde a studiat științele naturale, ambele din Prusia,

1 Profesor, Colegiul Tehnic „Petru Poni”, Roman, județul Neamț.

având ca lucrare de licență „Animale și plante pe cale de dispariție de pe continentul european”.

Revenit în Austro-Ungaria, tânărul Samuel, a avut grijă de administrarea domeniilor familiei din Ungaria și descoperind frumusețea mediului înconjurător.

Avea un suflet mare, ajutând oameni, indiferent de condiția socială sau naționalitate. În acest sens a reușit să își facă numeroși prieteni, cum ar fi Rudolf de Habsbourg², Leopold II al Belgiei³, Ismail Pașa⁴, Umberto I al Italiei⁵, chiar și simplii locuitori de pe domeniile sale nobile. Numeroși români din afara Carpaților au primit aprecierea și ospitalitatea, cum ar fi Mircea Heliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Grigore Vârnab și Dimitrie Ghika-Comănești.

De fapt, pe aceștia îi lega pasiunea pentru vânătoare (dar nu excesivă!) și dorința de a cunoaște continentul negru! Unii au apucat să viziteze continentul negru, alții nu...

Samuel Teleki și Dimitrie Ghika s-au cunoscut la o vânătoare de mistreți din munții Harghitei, în vara anului 1881 și de atunci și-au pus un plan de cercetare și cunoaștere a continentului negru. A urmat apoi cumpărarea de cărți și au căutat călăuze pentru o eventuală călătorie în Africa. Alegerile pentru Parlamentul maghiar și alegerea lui Grigore Ghika în funcția de Consilier regal al regelui Carol I a dus planul de călătorie într-un con de

2 Cu numele întreg de Rudolf Frnz Karl Joseph von Hagsbsbur, s-a născut la 21 august 1858, fiind fiul împaratului austriac Franz Iosif și împărătesei Elisabeata de Bavaria. A fost prinț moștenitor al tronului austro-ungar (1870–1889), având o viziune liberal, ceea ce la dus la un conflict deschis chiar și cu tatăl său. Din această cauza dar și faptul că avea o relație secretă cu o actriță franceză, prințul moștenitor s-a sinucis la 30 ianuarie 1889. Vezi: Jean des Cars, *Rodolphe et le Secret de Mayerling*, Paris, Perrin, 2004.

3 Născut la 9 aprilie 1835 a fost fiul regelui Leopold I și reginei Louisa-Maria de Orleans, fiind rege al Belgiei între 17 decembrie 1865 – 17 decembrie 1909. Vezi: Petringa, Maria: *Brazza, A Life for Africa*, 2006

4 Născut la 31 decembrie 1830 in Cairo, a fost fiul lui Ibrahim Pasa și Ecaterinei, o grecoaică din Constantinopole, fiind între 1863–1879 primul Khedif/ al Egiptului. A fost mazilit la 22 iulie 1879, unde s-a retras la Constantinopole, stingându-se din viață la 2 martie 1895. Vezi Matei Dragos, *Oameni de stiintă uitați în umbra istoriei*, manuscris, Roman, 2009

5 Născut la 14 martie 1844, a fost fiul regelui Victor Emanuel I și prințesei austriece Adelina de Austria, fiind rege al Italiei între 9 ianuarie 1878–29 iulie 1900.. Vezi: Salvatore Merlino, «L'Italia così com'è», 1891 in „Al caffè”, by Errico Malatesta, 1922

umbra. Totuși, amândoi nu au uitat pasiunea care îi lega: vânătoarea. Au fost la vânătoare de căprioare⁶, mistreți⁷, lopătari⁸ și cai sălbatici⁹.

Totuși Samuel Teleki nu a abandonat planul de vizitare și cercetare a continentului negru. În acest sens, la sugestia lui Dimitrie Ghica –Comănești și printului Rudolf, a făcut pregătiri intense pentru expediția din Africa de Est¹⁰ (1881–1886), cumpărând carabine Scheineider de la vestitul Holland, 10 corturi, medicamente, 28 de cai cai¹¹, muniție, conserve și echipament de călătorie.

Împreună cu aghiotantul său, Ludwig von Hohnel, un fost ofițer austriac de marină, au plecat din Ardeal, la 20 decembrie 1886, trecând pe la prietenul său Dimitrie-Ghica Comănești. Aici, în Comănești au stat 3 zile, plecând apoi spre Galați. Din portul Galați au plecat spre Constantinopole.

De la Constantinopole au plecat cu un vas englez spre Cairo, iar de aici au trecut prin canalul Suez și au făcut escală la Eden. De aici, au plecat cu o altă navă engleză spre insula Zanzibar¹², făcând cercetari aprofundate despre fauna și vegetatia acestei insule. Aici a stat până în 30 ianuarie 1887, când a trecut în Tanzania, pentru a cerceta, având ca obiectiv escaladarea muntelui Kilimanjaro.

Pe muntele Kilimanjaro a ajuns doar la o altitudine de 4230 m, fiind nevoit să revină înapoi la tabără din cauza temperaturii scăzute dar și a faptului că mulți salahori au dezertat de teama unor zvonuri privind existența unor duhuri rele prin zonă.

Între timp, Samuel Telehki, coborând de pe Kilimanjaro, a pășit pe muntele Kenya, botezând o serie de locuri din

Fig. nr. 1 – Samuel Teleki în Zanzibar

6 Între 30 iunie–16 august 1884, în zona munților Retezat. (Nota autorului)

7 Între 15–30 august 1886, în zona Bicazului. (n.a.)

8 Între 15–30 mai 1894, zona Aradului. (n.a.)

9 Între 23 iulie–10 august 1915, zona Măcin –Dobrogea. (n.a.)

10 Între anii 1881–1886. (n.a.)

11 Primiți în dar de la Dimitrie Ghica-Comănești. (n.a.)

12 Zanzibar este un arhipelag de lângă coasta de est africană, fiind alcătuit din insula principală cu același nume (Zanzibar sau Unguja se citește *Unguudşa*) având suprafața de 1.658 km² și în nord insula Pemba cu 984 km². Vezi: <http://www.zanzibar-hilfe.de>.

Africa, cum ar fi vulcanul Teleki, lacurile Rudolf și Stefania. În cinstea sa, localnicii au botezat o plantă cu numele său: Lobelia teleki.

Aici, Samuel Teleki a făcut observații asupra climei, vegetației și faunei, colectând 423 de obiecte etnografice, animale împăiate și plante exotice, în special cu ajutorul triburilor Maasai și Kikuyu, aducând în Transilvania o valoroasă colecție. Din Kenya, a revenit la Aden, cercetând Etiopia. Revenit acasă, Samuel Teleki a oferit informații pretioase lui Dimitrie Ghica-Comănești privind Africa de Est, oferindu-se chiar să îl sprijine material în această expediție.

Puțini știu că în expediția lui Dimitrie Ghica-Comănești, e adevărat, până la Aden a făcut parte și Samuel Teleki. De la Aden, și-au luat rămas bun și fiecare a mers pe drumul său: Samuel spre Tanzania via Kilimanjaro iar Dimitrie Ghica spre Somalia.

Samuel Teleki dorea să escaladeze muntele Kilimanjaro, dar nu a ajuns decât la 5001 m, fiind obligat să revină înapoi din cauza călăuzelor, care au fugit lăsând bagajele! Trece prin Kenya și Madagascar, revenant apoi la Eden, de aici la Atena.

Fig. nr. 2 – Cripta familiei Teleki

Revenit în Europa în primăvara anului 1896, Samuel Teleki se va ocupa de acum de participarea la vânătoare și înființarea de parcuri pentru ocrotirea biosferei, cum ar fi cele de la Dumbrăvioara-Mures, Pribești-Arad și Posmus–Bistrița.

Deși era deputat al Ungariei, Samuel Teleki s-a ocupat mai mult în promovarea imaginii continentului negru, devenind un adevărat ambasador al Africii, fiind ales membru al Academiei de Științe din Egipt (1898), Bulgaria (1905), Austro-Ungaria (1909), și Germaniei (1915).

Samuel Teleki s-a stins din viață la 3 octombrie 1916, fiind înmormantat în localitatea Gornești-Mureș, în cripta familiei.

Aflată pe deal, în apropierea satului Gornesti, cripta familie Teleki este o clădire monument istoric cu o fațadă triunghiulară, aflată între copaci. Șase trepte duc la ușa încadrată de un fronton de marmură albă adusă din Italia, având două capitaluri corintice cu inscripția „SÍRBAN NINCS FÁJDALOM/NINCS ÉLET” adică „În mormânt nu există durere, nu există viață”.

Bibliografie:

- [1] Eugenia Kiss, *Acasă la familia Teleki*, „Informația de Mureș”, 18 decembrie 2008.
- [2] Jean des Cars, *Rodolphe et le Secret de Mayerling*, Paris, Perrin, 2004.
- [3] Lajos Erdely, *Teleki Samu Afrikaban. Az Afrika – kutano eredeti Fenykepfelvetelleivel*, Bucuresti, 1977.
- [4] Matei Dragos, *Oameni de știință uitați în umbra istoriei*, manuscris, Roman, 2009.
- [5] Salvatore Merlino, «L'Italia così com'è», 1891, în „Al caffè”, de Errico Malatesta, 1922.
- [6] Petringa, Maria, *Brazza, A Life for Africa*, 2006.